

Ett rikt odlingslandskap

Hältor under betessäsongen

Snart är det dags att släppa ut djuren på bete, på många sätt en härlig tid. Hältor som uppkommer på betet tillhör den trista delen i djurhållningen. Här följer en del praktiska råd kring hältor hos nötkreatur och får.

Du som djurägare behöver planera för att djur av en eller annan orsak behöver fångas in och undersökas under betessäsongen. Det kan kännas som en omöjlig uppgift att få tag i ett enskilt djur, och ska du dessutom lyckas fånga ett moderdjur med unge/ungar krävs både rätt utrustning och tålamod. Det viktiga är att ta reda på orsaken till hältan, och att ge rätt behandling i tid.

Det är dessutom reglerat i Djurskyddslagens grundläggande bestämmelser:

§2 Djur skall behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom.

§9 Om ett djur är sjukt, skadat eller på annat sätt genom sitt beteende visar tecken på ohälsa, skall djuret snarast ges nödvändig vård, vid behov av veterinär, eller andra åtgärder vidtas, om inte sjukdomen eller skadan är så svår att djuret måste avlivas omedelbart.

Kalven på bilden visade ett avvikande rörelsemönster, då han helst inte ville stödja på vänster framklöv. Det visade sig att han varken hade feber eller någon synlig skada, varken i hud eller under klöven. Dock var foten svullen och varm. Han bedömdes ha vrickat sig och fick gå kvar i flocken. Två dagar senare var svullnaden helt borta och likaså hältan. Foto: Maude Fyrenius

Fångstfällor och fångstgrindar

För att kunna få tag på djuren ute i betesmarkerna behöver du ha tillgång till fångstfälla och/eller fångstgrindar. Har du nötkreatur behöver du dessutom tillgång till en behandlingsbur. Dessa burar finns i olika utföranden, och därmed också i olika prisklasser. Har du en större besättning ser du säkert nyttan med att ha tillgång till en bur som djuren vänjer sig gå in i för diverse olika moment under året (vägning, dräktighetsundersökning, avlusning med mera). Har du en mindre besättning, hör efter med några kollegor om ni kanske kan gå samman och investera i en behandlingsbur. En idé kan vara att köpa 10 - 12 fångstgrindar och en behandlingsbur som man är ett antal delägare till.

För djurets skull är det väldigt värdefullt att omgående kunna göra "vad man kan". För att kunna arbeta säkert är det viktigt att djuret kan fixeras. Behöver veterinär tillkallas är det en förutsättning för att den ska kunna utföra sitt jobb. Ibland är det besättningens ordinarie klövvårdare som behöver komma.

Går djuren över större arealer kan det vara en god idé att bygga fasta samlingsfällor. Fällan placeras på en del av hagen som ansluter mot en väg, så att det går att komma fram med en djurtransport. Fällan skall ha två grindar, som i stort sett alltid ska vara uppställda i öppet läge, så att djuren är vana vid att ha fri tillgång till fällan.

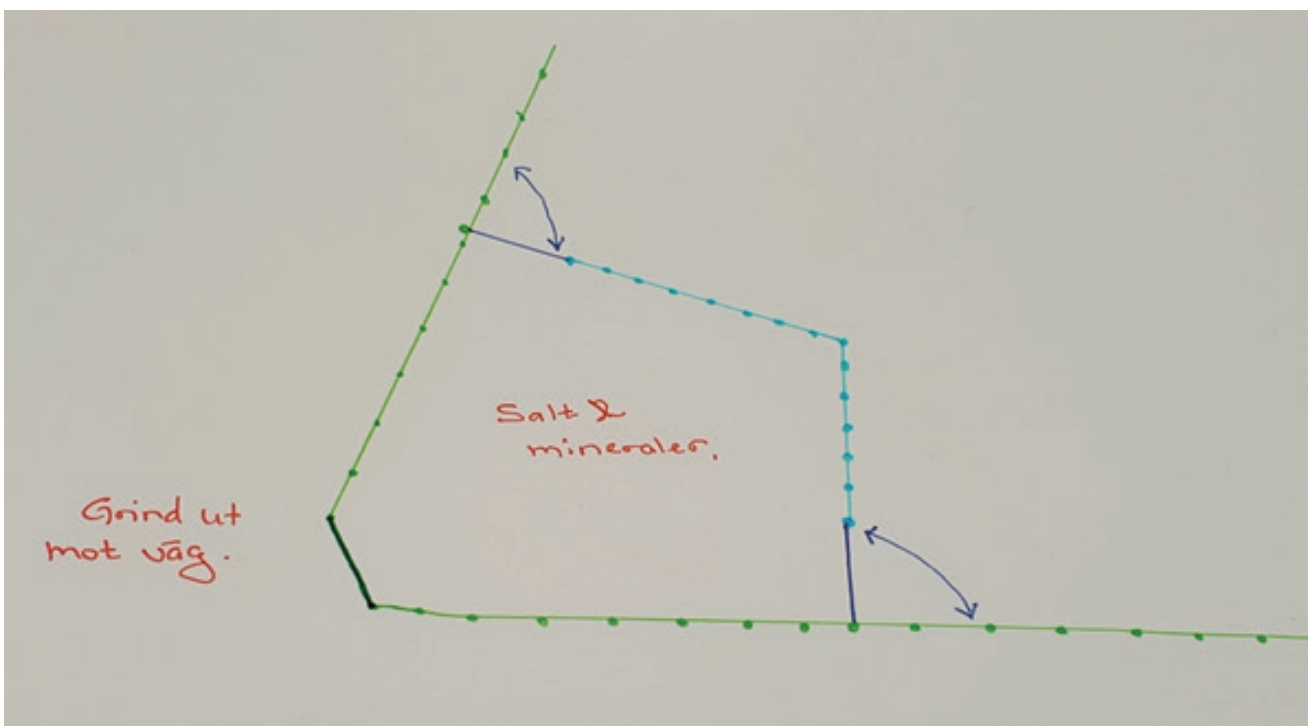
I fällan placeras salt och mineraler, och vid utsläpp och inför installering kan den vara en lämplig plats för tillskottsutfodring.

Djuren blir vana att passera genom fällan, och den dag några djur behöver sorteras ifrån, eller att det är dags att ställa in eller byta fälla, går detta att lösa med en förhållandevis enkel arbetsinsats.

Hydraulisk verkstol för nöt

Ett nötkreatur som är halt är oftast inte lätt att fixera tillräckligt bra så att man tryggt kan komma åt att undersöka orsaken. Tänkvärt är också att veterinärerna inte heller har möjlighet att ha med sig utrustning för detta, utan att det gäller att i förhand ha funderat ut en strategi över hur en sådan situation ska kunna hanteras. På ett flertal behandlingsburar finns utrustning i form av en manuell vinsch, så att det går att lyfta en klöv. Behöver större insatser göras i form av verkning och tryckavlastande åtgärder är det kompetent hjälp från klövvårdare som behövs. På en professionell hydraulisk verkstol finns dessutom en hängmatta som ser till att djuret har stöd under magen den tid som benet behöver vara upplyft.

Illustration: Maude Fyrenius

Professionell hydraulisk verkstol. Foto: Maude Fyrenius

Orsaker till hälta hos får

När det gäller får har du som djurägare själv möjlighet att fixera djuret genom att binda upp det, eller genom att ”sätta det på rumpan”, samma teknik som vid klippning. Är klöven smutsig, ta en hink med vatten och en borste och gör rent. Ser hud och klövspalt ok ut? Behöver klöven verkas? I samband med denna undersökning får du även en bra överblick om det finns svullnad, värme eller något sår att ta ställning till.

Det kan finnas många orsaker till hälta. Djuret kan ha vrickat sig, taggar eller andra föremål kan ha skadat klöven eller klövspalten. När hälta beror på de orsakerna har djuret goda förutsättningar att bli återställda, men som djurägare behöver du agera aktivt genom att se till att fånga in djuret så att du kan åtgärda problemet, samt göra en bedömning över hur illa skadan är. Behöver djuret tas hem för fortsatt behandling eller vila, eller kan det fortsätta gå med flocken? Ett sticksår i klövspalten kan bli en inkörsport för bakterier som i sin tur leder till klövspaltsinflammation om det vill sig illa. Det finns smittsamma klövsjukdomar, till exempel fotröta som kan drabba fåren. Rådgör med din veterinär.

En tacka som haltar kan ha drabbats av juverinflammation. Ofta kan man då se att en av juverhalvorna är stor och spänd. Då gäller det att agera omedelbart. Tackan behöver med stor sannolikhet veterinärbehandling och lammen kan behöva stödmatas med mjölkersättning och få tillgång till foder och vatten.

Vad kan du göra för att skydda dina djur?

När det gäller ledinflammationer på lamm, skyddar du djuren genom att ge dem fästingmedel. Det finns olika sorter, men genomgående fungerar de så att det är ett preparat som man håller på ryggen på djuret, och som sedan ger ett skydd en viss tid framåt. Rekommendationen är att behandla under de perioderna som fästingarna har sina populationstoppar. Tankesättet är vår och höst, dvs maj-juni och sedan fram mitten av augusti och september. De senaste åren där det varit stor variation gällande temperaturer får man försöka vara mer flexibel i sin behandlingsstrategi och hantera läget efter de förutsättningar som är. Denna vår ser vi att fästingarna redan är aktiva i mars månad.

Ta gärna en diskussion med din besättningsveterinär/djurhälsoveterinär och gör en plan som är anpassad för de förutsättningar som är på dina marker. Framförallt, kom ihåg att det krävs upprepade behandlingar för att skydda djuren under en betessäsong.

Om det visar sig att vissa marker är speciellt utsatta så är det viktigt att göra en betesstrategi som tar hänsyn till detta. Det kan vara att undvika att ha djur på dessa marker under tider när fästingpopulationen är som störst, eller att beta de markerna med djur som är mindre känsliga för angrepp. Kanske bör även de äldre djuren behandlas förebyggande mot angrepp?

Är det kladdigt och blött och marken är upptrampad finns risk för klövspaltsinflammation, något som ger akut hälta och feber. Stor risk under vår och höst. Ibland dyker klövspaltsinflammation upp även under torra förhållanden. Det kan vara ett sticksår som blir inkörspport för bakterien. Kan drabba både nöt och lamm.

Sammanfattande råd

Förbered så att en handlingsplan finns för hur ni ska agera om ett djur blir sjukt eller skadat på bete.

Bygg gärna samlingsfällor på strategiska platser.

Har ni nötkreatur, se till att ha tillgång till en behandlingsbur.

Införskaffa flyttbara fångstgrindar. 10-12 stycken tvåmetersgrindar till lamm/ 10-12 stycken tremetersgrindar för nöt brukar kunna fungera som ett provisorisk fångstfälla.

Ett rikt odlingslandskaps-projektens syfte är att öka kunskapen och förutsättningarna hos lantbrukare och andra markförvaltare för långsiktig skötsel av odlingslandskapets biologiska mångfald och kultur- miljövärden, samt bidra till ökade förutsättningar för ekosystemtjänster, rekreation, friluftsliv och livs- medelsproduktion. Detta material finansieras genom landsbygdsprogrammet 2014-2020. Medlen kommer från EU och svenska staten.

Länsstyrelsen
GOTLANDS LÄN

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Foto: Gunilla Lexell